



Sabina Olszyk

Polityka bezpieczeństwa i obrony Polski w retoryce wyborczej kandydatów na Urząd Prezydenta RP w 2015 roku – Andrzej Duda vs. Bronisław Komorowski

Security and Defence Policy of Poland in the Election Rhetoric of the Candidates for President in 2015 – Andrzej Duda vs Bronislaw Komorowski

Abstract: Recognizing the important role of the President in shaping of the concept of security policy and defence, an attempt was made to investigate the political attitudes of the two candidates for the office – Andrzej Duda and Bronislaw Komorowski – towards the key problems of national security. The aim of the analysis was to answer the question about the future direction of national security policy proposed by the candidates.

Keywords: security policy, presidential elections, Andrzej Duda, Bronislaw Komorowski

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo państwa stanowi jeden z najważniejszych celów władzy od samego początku funkcjonowania pojęcia państwowości. Sam termin „bezpieczeństwo” najczęściej definiowany jest jako wolność od zagrożeń stwarzających niebezpieczeństwo dla przetrwania państwa¹. Zagrożenie stanowi natomiast działanie lub ciąg wydarzeń ograni-

1 J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012, s. 7.

czających możliwości dokonywania wyborów politycznych przez instytucje danego państwa lub działania zagrażające w krótkim okresie jakości życia mieszkańców². Fundament dla współczesnego rozumienia bezpieczeństwa państwa stanowią interesy jego obywateli, z których wynikają interesy społeczeństwa oraz państwa jako instytucji. Rolą państwa jest więc umacnianie bezpieczeństwa poprzez doskonalenie mechanizmów kierowania i koordynację działalności sił politycznych oraz grup społecznych, a także poprzez skuteczne działania podmiotów wyspecjalizowanych w służbie obywatelom. Bezpieczeństwo państwa identyfikowane jest zatem w kategoriach celu działania państwa, a jego zapewnienie oraz utrzymywanie należą do najstarszych zadań publicznych, co ściśle wiąże się z podstawową funkcją władzy publicznej³.

Bezpieczeństwo państwa obejmuje zabezpieczenie interesów narodowych zarówno w sferze ekonomicznej, politycznej, militarnej, społecznej, ekologicznej, informacyjnej itd., jak i tych dotyczących ochrony suwerenności państwowej i całości terytorialnej, podstaw ustroju konstytucyjnego, systemu prawnego i systemu kierowania państwem. Zapewnienie bezpieczeństwa pozwala samemu państwu zachować całość, wewnętrzną stabilność i suwerenność oraz zdolność do występowania jako samodzielnego i pełnoprawnego podmiotu stosunków międzynarodowych. Wybór strategii działania i środków ochrony zależy głównie od decyzji politycznych. Polityka bezpieczeństwa jest zatem traktowana jako sfera aktywności państwa, która jest zdolna powoływać instytucje działające w obszarze bezpieczeństwa i je nadzorować. Mieści się ona w zakresie działalności władzy wykonawczej, ukierunkowanej na tworzenie i wykorzystanie potencjału obronnego do realizacji celów i zadań wynikających z założeń polityki bezpieczeństwa⁴. Bezpieczeństwo państwa kształtowane jest przez wiele czynników, do których zaliczyć należy: zdolność państwa do odpowiedniego reagowania na zmiany sytuacji geopolitycznej, na powstawanie zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych. Bezpieczeństwo państwa uzależnione jest również od poziomu potencjału go-

2 Tenże, *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, red. K. Żukrowska, M. Grąciak, Warszawa 2006, s. 47.

3 R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2007, s. 27.

4 *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. A. Pawłowski i in., Warszawa 2002, s. 98.

spodarczego, militarnego, naukowo-technicznego, demograficznego, intelektualnego itd., a także od trwałości ustroju politycznego i struktury państwa, jego systemów prawa gospodarczego, finansowego oraz stopnia politycznej, gospodarczej, finansowej i technologicznej zależności zewnętrznej państwa, jak też efektywności systemów kierowania państwem oraz od polityki zagranicznej państwa i stosunków ekonomicznych z zagranicą⁵. Czynniki te określają zarówno bieżące, jak i perspektywiczne potrzeby formułowane w interesie bezpieczeństwa oraz warunkują sposoby i możliwości ich realizacji. Należy wspomnieć o roli społeczeństwa jako podmiotu, który również ponosi odpowiedzialność za kreowanie bezpieczeństwa. Od stopnia identyfikacji społeczeństwa z państwem, poczucia odpowiedzialności oraz akceptacji przyjętych strategii zależy bowiem skuteczność mechanizmów wprowadzonych przez instytucje państwowe⁶.

Pozycję ustrojową oraz kompetencje naczelnych organów państwa i relacje między nimi w obszarze bezpieczeństwa i obronności determinuje przyjęty w państwie demokratyczny system rządów, którego główne zasady zostały określone w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku⁷. Kompetencje władzy ustawodawczej, organów władzy wykonawczej: Prezydenta RP i Rady Ministrów w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa wynikają ponadto z przypisanych im w ustawie zasadniczych funkcji.

Sprawy szeroko rozumianego bezpieczeństwa i obronności zawsze zajmowały istotne miejsce w polskim dyskursie politycznym, a konflikt na Ukrainie wygenerował dodatkowe zainteresowanie tymi kwestiami również w kampanii prezydenckiej 2015 roku. To często wokół nich poszczególne sztaby budowały strategię wyborczą. Okazało się bowiem, że sprawy bezpieczeństwa i stosunek do nich poszczególnych kandydatów na prezydenta stały się istotne dla większości polskiego społeczeństwa⁸, zaniepokojonego sytuacją na wschodzie Europy.

5 B. Buzan, O. Waever, J. de Wilde, *Security. A New Framework for Analysis*, London 1998, s. 204.

6 A. Dudek, T. Łoś-Nowak, *Bezpieczeństwo państwa w środowisku międzynarodowym. Przewartościowania*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, red. S. Dębski, B. Górka-Winter, Warszawa 2003, s. 50.

7 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

8 K. Kowalczyk, *O sytuacji na Ukrainie i polskiej pomocy dla wschodniego sąsiada. Komunikat z badań CBOS*, Warszawa, luty 2015 [online]. Dostęp w Internecie: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_022_15.PDF [24.08.2015].

To w oparciu o te kwestie wielu obywateli dokonywało ostatecznego wyboru.

W niniejszym artykule zaprezentowano koncepcje dwóch kandydatów na prezydenta: Andrzeja Dudy (PiS) i Bronisława Komorowskiego (popieranego przez PO), rozpatrywane w oparciu o wybrane problemy polityki bezpieczeństwa. Zamierzeniem pracy było ukazanie potencjalnych kierunków polityki bezpieczeństwa państwa proponowanych przez dwóch głównych rywali w prezydenckiej kampanii wyborczej 2015 roku. W artykule podjęto próbę uzyskania odpowiedzi na szereg pytań dotyczących m.in. filarów polityki bezpieczeństwa wskazywanych przez kandydatów w aspekcie krajowym i międzynarodowym; zagrożeń dostrzeganych przez polityków oraz propozycji przeciwdziałania im; wizji kandydatów na temat kluczowych kwestii występujących w ramach polityki bezpieczeństwa, a dotyczących m.in. stanu sił zbrojnych i finansowania armii, pomysłu stworzenia wspólnej obrony europejskiej, stosunku do Rosji czy koncepcji powstania baz NATO w Polsce oraz kierunków poszukiwania nowych sojuszników. Kwestie te obejmowały również ukazanie stanowisk kandydatów w sprawie konfliktu na wschodzie Europy oraz roli, jaką przewidywaliby dla Polski w tym sporze. Materiał badawczy stanowiły oficjalne dokumenty programowe kandydatów i reprezentujących ich partii (w formie ulotek oraz informacje na stronach internetowych), wypowiedzi w mediach w ramach debat wyborczych, w programach publicystycznych oraz posty i blogi na portalu społecznościowym Facebook. Ramy czasowe badań obejmowały okres kampanii wyborczej: od końca lutego do 24 maja 2015 roku.

W obrębie wspomnianych wyżej kwestii z zakresu polityki bezpieczeństwa i obronności dokonano porównania stanowisk obydwu kandydatów na urząd prezydenta, dzięki zastosowaniu metody komparatystycznej. Pozwoliła ona na wskazanie stopnia zainteresowania tematyką bezpieczeństwa obydwu kandydatów oraz wyodrębnienie tematów, którym poświęcali oni miejsce w swoich wystąpieniach. Metoda porównawcza umożliwiła również identyfikację podobieństw i różnic w prezentowanych poglądach. Zastosowana technika badawcza to analiza treści przekazów (m.in. haseł, programów wyborczych, wypowiedzi medialnych), która dostarczyła wiedzy o tym, jakie kwestie związane z bezpieczeństwem i obronnością stały się dla kandydatów najistotniejsze, jakie propozycje rozwiązań prezentowali wobec

spraw spornych. Pozwoliła ponadto na wychwycenie różnic w podejściu obu kandydatów do zasadniczych problemów.

Podejmując próbę analizy poglądów kandydatów na prezydenta w wybranych kwestiach z zakresu polityki bezpieczeństwa, postawiono tezę, że sprawy bezpieczeństwa i obronności pełniły bardzo ważną rolę w kampanii wyborczej obydwu kandydatów, których poglądy w tym aspekcie jawiły się jako zaskakująco zgodne, aczkolwiek zidentyfikowano pewne różnice w sposobie rozumienia i realizacji niektórych postulatów.

Artykuł składa się z dwóch części. W części pierwszej omówiono liczne prerogatywy Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności, zawarte w różnych aktach prawnych. Zasadniczy element rozważań stanowi część druga, w której przeanalizowano koncepcje kandydatów dotyczące m.in. poglądów na temat modernizacji armii polskiej, stworzenia wspólnej armii europejskiej, stosunku do Rosji w związku z konfliktem na Wschodzie i udzielenia Ukrainie ewentualnej pomocy militarnej, a także przekonań w zakresie powstania baz NATO w Polsce i propozycji współpracy z innymi państwami. W ramach tych kwestii dokonano analizy porównawczej stanowisk obydwu kandydatów.

1. Pozycja ustrojowa Prezydenta RP w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności państwa

Kompetencje Prezydenta RP w zakresie bezpieczeństwa i obronności wynikają wprost z postanowień Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. W jednym z artykułów ustawy zasadniczej czytamy, że prezydent jest reprezentantem państwa w „stosunkach zewnętrznych”⁹ oraz „czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium”¹⁰. Przepis ten wyraźnie wskazuje prezydenta jako arbitra politycznego, którego zadaniem jest

9 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), art. 133.

10 Tamże, art. 126, ust. 2.

podejmowanie działań chroniących podstawowe interesy narodowe i cele strategiczne państwa. Oznacza to, że w razie zewnętrznego zagrożenia kraju prezydent może wprowadzić stan wojenny na części albo na całym jego terytorium¹¹. Ponadto, w zależności od charakteru i stopnia zagrożenia państwa, prezydent może zarządzić powszechną lub częściową mobilizację wojsk do obrony kraju¹² oraz wprowadzić na czas oznaczony – nie dłuższy niż 90 dni – stan wyjątkowy na części lub na całym jego terytorium¹³. Istotną prerogatywą prezydenta jest także możliwość wydania, podczas stanu wojennego, rozporządzenia z mocą ustawy w przypadku, gdy Sejm RP nie może zebrać się na posiedzenie¹⁴. Ta zasada konstytucyjna nadaje głowie państwa szczególne uprawnienia, przynależne zarówno władzy ustawodawczej, jak i wykonawczej.

Do najważniejszych funkcji głowy państwa w obszarze bezpieczeństwa i obronności państwa należy zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi. Zgodnie z zapisem w Konstytucji, w czasie pokoju prezydent sprawuje zwierzchnictwo nad armią za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej¹⁵. Zwierzchnictwo nad armią ma jednak raczej charakter symbolicznego skupienia władzy wojskowej w organie, z którym wiąże się godność najwyższej reprezentacji władzy państwowej w stosunkach wewnętrznych, aniżeli czynienia z głowy państwa faktycznego zwierzchnika, dysponującego najwyższą władzą nad SZ. Nie można jednak zgodzić się z twierdzeniem, że jest to funkcja czysto tytularna, bowiem Konstytucja RP przyznaje prezydentowi szereg ważnych kompetencji w tym zakresie. Do najważniejszych należy mianowanie szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów SZ RP oraz – na czas wojny – naczelnego dowódcy SZ¹⁶, a także mianowania i zwalniania z zajmowanego stanowiska przed upływem kadencji dowód-

11 Tamże, art. 229; Ustawa z dn. 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 156, poz. 1301 z późn. zm.), art. 2, ust. 1.

12 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), art. 136.

13 Tamże, art. 230; M. Surmański, *Bezpieczeństwo i obronność państwa w świetle kompetencji prezydenta RP i Rady Ministrów*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2013, nr 1 (25), s. 126-127.

14 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), art. 234, ust. 1.

15 Tamże, art. 134, ust. 2.

16 Tamże, art. 134, ust. 3, 4.

cy operacyjnego SZ i szefa Inspektoratu Wsparcia SZ. Równie ważną kompetencją głowy państwa jest nadawanie stopni wojskowych oraz decydowanie o wysłaniu wojsk poza granice kraju¹⁷. Postanowienie o użyciu SZ RP poza granicami państwa może być spowodowane udziałem w konflikcie zbrojnym lub wzmocnieniem siły państw sojusznicznych, w misji pokojowej oraz w akcji zapobiegania aktom terroryzmu lub ich skutkom¹⁸.

Wiele kompetencji prezydenta w obszarze bezpieczeństwa i obronności rozproszonych zostało w szeregu innych ustaw. Zgodnie z zasadą jednoosobowego dowodzenia i ponoszenia odpowiedzialności, prezydent w czasie stanu wojennego, jeśli wystąpi konieczność obrony państwa, kieruje tą obroną we współdziałaniu z Radą Ministrów, postanawia o stanach gotowości bojowej SZ, określa ich zadania, a także zatwierdza plany operacyjnego użycia wojsk oraz uznaje określone obszary za strefy bezpośrednich działań wojennych. Prezydent RP w czasie stanu wojennego postanawia także o przejściu organów władzy publicznej na określone stanowiska kierowania¹⁹.

Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku „o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej”, prezydent określa główne kierunki rozwoju SZ oraz ich przygotowań do obrony państwa²⁰, a także posiada prawo uczestnictwa w odprawach kierowniczej kadry Ministerstwa Obrony Narodowej i SZ RP²¹.

W kompetencji głowy państwa znajduje się również określanie terminów rozpoczęcia i czasu trwania obowiązku odbywania zasadniczej służby wojskowej i przeszkolenia wojskowego w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz postanawianie o użyciu oddziałów

17 Ustawa z dn. 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2012 r. Nr 461 z późn. zm.), art. 134, ust. 5.

18 Ustawa z dn. 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz.U. 1998 r. Nr 162, poz. 1117 z późn. zm.).

19 Ustawa z dn. 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 156, poz. 1301 z późn. zm.), art. 10.

20 Ustawa z dn. 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, (Dz.U. 2012 r. Nr 461 z późn. zm.), art. 5, pkt 1.

21 Tamże, art. 5, pkt 2.

i pododdziałów SZ RP w czasie stanu wyjątkowego do przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa²².

Dokonując analizy instrumentów prawnych będących w posiadaniu prezydenta, nie sposób pominąć uprawnień związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Jeżeli użycie uzbrojonych oddziałów i pododdziałów Policji okaże się niewystarczające, wówczas prezydent może podjąć decyzję o użyciu oddziałów i pododdziałów SZ do pomocy Policji²³. Warto również wspomnieć o uprawnieniach głowy państwa wobec służb specjalnych. Dotyczą one m.in. delegowania swojego przedstawiciela do udziału w posiedzeniach Kolegium do spraw Służb Specjalnych, opiniowania wniosków prezesa Rady Ministrów o powołanie i odwołanie szefów służb specjalnych oraz mianowania funkcjonariuszy służb specjalnych na pierwszy stopień w korpusie oficerów oraz na stopień generała brygady²⁴.

Z uwagi na szerokie kompetencje, prezydentowi w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa doradza Rada Bezpieczeństwa Narodowego²⁵, a wszelkie zadania w tym zakresie wykonywane są przy pomocy Biura Bezpieczeństwa Narodowego²⁶. W celu usprawnienia pracy organów sprawujących władzę wykonawczą głowa państwa może powołać Radę Gabinetową (Rada Ministrów obradująca pod przewodnictwem prezydenta)²⁷. Organ ten obraduje w sprawach szczególnej wagi, jednak nie przysługują mu kompetencje o charakterze władczym.

Ponadto prezydent ma prawo m.in. do zatwierdzania Strategii Bezpieczeństwa Narodowego i wydawania w drodze postanowienia Polityczno-Strategicznej Dyrektywy Obronnej RP oraz innych dokumentów wykonawczych do strategii bezpieczeństwa. Do jego kompetencji należą także zatwierdzanie planów krajowych ćwiczeń systemu

22 Ustawa z dn. 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. 2002 r. Nr 113, poz. 985 z późn. zm.), art. 11, ust. 1.

23 Ustawa z dn. 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990 r. Nr 30, poz. 179 z późn. zm.), art. 18, ust. 3.

24 Ustawa z dn. 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zm.), art. 12, 67.

25 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), art. 135.

26 Ustawa z dn. 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2012 r. Nr 461 z późn. zm.), art. 11.

27 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), art. 141, ust. 1.

obronnego oraz kierowanie ich przebiegiem, inicjowanie i patronowanie przedsięwzięciom ukierunkowanym na kształtowanie postaw patriotycznych i obronnych w społeczeństwie²⁸.

Prezydent RP posiadający tak liczne i ważne kompetencje stanowi zasadniczy element systemu bezpieczeństwa państwa, w skład którego wchodzi całość sił i środków przeznaczonych do realizacji zadań w tym obszarze. Prezydenckie prerogatywy potwierdzają więc kluczową rolę, jaką pełni on w obszarze bezpieczeństwa narodowego, w czasie zarówno pokoju, kryzysu, zagrożenia wojennego, jak i wojny.

2. Andrzej Duda vs. Bronisław Komorowski – kwestie bezpieczeństwa i obronności w retoryce kandydatów na Urząd Prezydenta w 2015 roku

Kwestie obronności i bezpieczeństwa, jak już wspomniano, stanowiły bardzo ważny obszar dyskusji podczas kampanii prezydenckiej w 2015 roku. Taki stan rzeczy został poniekąd wymuszony sytuacją na wschodzie Ukrainy, a realizowana już od kilku lat modernizacja polskiej armii dodatkowo wpłynęła na popularność tematu. Odpowiedzi w tym zakresie udzielali wszyscy kandydaci podczas debat prezydenckich oraz spotkań z obywatelami. Szczególnym zainteresowaniem społeczeństwa i dziennikarzy cieszyło się dwóch kandydatów: Andrzej Duda i Bronisław Komorowski, reprezentujących konkurujące ze sobą od lat obozy polityczne. To właśnie ich koncepcje zapewnienia bezpieczeństwa i propozycje przeciwdziałania zagrożeniom cieszyły się największym zainteresowaniem wyborców, bowiem to jeden z nich miał realną szansę na zwycięstwo, a w konsekwencji na realizację własnych propozycji.

Strony internetowe i opinie kandydatów w wielu kwestiach okazały się bliźniaczo podobne. Walczący o reelekcję Bronisław Komorowski prezentował sześć programowych priorytetów: „Bezpieczeństwo”, „Rodzina”, „Dialog”, „Gospodarka”, „Dobre prawo”, „Duma z Polski”. Każdy z nich został skrótowo rozwinięty z odwołaniem do działań mijają-

²⁸ Ustawa z dn. 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2012 r. Nr 461, z późn. zm.), art. 4a, ust. 1.

cej kadencji. Popierany przez PiS Andrzej Duda w zakładce „Umowa programowa”, szerzej niż Komorowski, rozwinął cztery postulaty programowe. Trzy z nich to podobnie jak u rywala „Bezpieczeństwo”, „Rodzina”, „Dialog”, czwarte stanowiło hasło „Praca”, zawierające obietnicę zmniejszenia bezrobocia i zwiększenia liczby miejsc pracy poprzez inwestycje. Podobną deklarację złożył Bronisław Komorowski w dziale „Gospodarka”. W kwestiach bezpieczeństwa i obronności kandydaci w dużym stopniu prezentowali podobne wizje, często różniące się tylko szczegółami.

Warto zauważyć, że większym doświadczeniem w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności cieszył się, popierany przez Platformę, Bronisław Komorowski²⁹, który w wyborach 2015 roku wystąpił z hasłem „Wybierz zgodę i bezpieczeństwo”, zwracając uwagę, że: „Polska potrzebuje zgody i bezpieczeństwa, które zależą od wyborczych wyników”³⁰. Był to apel do wyborców o głos, ale także swoista zapowiedź, że kwestie bezpieczeństwa będą stanowić trzon jego kampanii. Tak też się stało, sprawy bezpieczeństwa Polski były jednym z najważniejszych i najmocniej akcentowanych elementów przemówień Komorowskiego. Na swojej konwencji wyborczej stwierdził, że „silna armia gwarantuje bezpieczeństwo państwa. Prezydent jest jej zwierzchnikiem i musi mieć wiedzę i doświadczenie. Zwłaszcza w niespokojnych czasach, a mamy czasy niespokojne. Mam tę wiedzę, mam to doświadczenie i pragnę służyć nim Polsce przez następne pięć lat”³¹. Prezydent-kandydat uważał, że Polska jest względnie bezpieczna w niebezpiecznym świecie, ponieważ pojawiły się „niebezpieczne tendencje na Wschodzie”³², zatem on jako doświadczony polityk, znający polskie

29 Bronisław Maria Komorowski urodził się 4 czerwca 1952 roku w Obornikach Śląskich. Z wykształcenia historyk, absolwent Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Wieloletni działacz opozycji antykomunistycznej, parlamentarzysta, minister obrony narodowej w rządzie Jerzego Buzka, marszałek Sejmu RP. Po katastrofie smoleńskiej i śmierci Lecha Kaczyńskiego – zgodnie z art. 131 Konstytucji RP – jako pełniący wówczas funkcję Marszałka Sejmu przejął obowiązki prezydenta. Pełnoprawnym prezydentem został w lipcu 2010 roku, kiedy pokonał Jarosława Kaczyńskiego w drugiej turze wyborów. W wyborach prezydenckich 2015 roku startował jako kandydat bezpartyjny, popierany przez Platformę Obywatelską.

30 Konwencja wyborcza Bronisława Komorowskiego, 7.03.2015 [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.tvn24.pl/wybory-prezydenckie-kandydaci-walczą-o-poparcie,521930,s.html> [20.08.2015].

31 Tamże.

32 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVrEjGE> [4.09.2015].

realia, możliwości i ograniczenia, będzie potrafił zapewnić bezpieczeństwo obywatelom. Filarami polskiego bezpieczeństwa uczynił: armię, która jest w trakcie modernizacji, członkostwo w NATO, wzmocnienie flanki wschodniej Sojuszu oraz integrację europejską³³.

Bogate doświadczenie Komorowskiego w dziedzinie bezpieczeństwa wynikało z faktu, że w swojej karierze zajmował on wiele ważnych stanowisk politycznych. W latach 90. pełnił funkcję wiceministra Obrony Narodowej oraz przewodniczącego sejmowej Komisji Obrony Narodowej (1997-2000), a w latach 2000-2001 był ministrem Obrony Narodowej w rządzie Jerzego Buzka. Pełniąc funkcję Marszałka Sejmu RP (2007-2010), stał się drugą osobą w państwie, a w latach 2010-2015 został zwierzchnikiem Sił Zbrojnych jako Prezydent RP. Warto wspomnieć, że był on także twórcą tzw. doktryny Komorowskiego³⁴ – nieformalnego określenia głównej myśli polityki odnoszącej się do strategii bezpieczeństwa państwa i wyrażającej się w przeniesieniu priorytetów z zaangażowania zewnętrznego na zadania związane z bezpośrednim bezpieczeństwem kraju. Był on także współautorem zachodzących zmian w polskiej armii, w tym przebrojenia jej uzbrojenia w nowoczesną broń, na którą przeznaczono ponad 100 mld zł. Zainicjował ponadto program obrony powietrznej, czyli tzw. tarczy antyrakietowej. Jako prezydent Bronisław Komorowski przewodniczył polskiej delegacji na szczycie w Newport w 2014 roku, na którym NATO zdecydowało o stworzeniu sił natychmiastowego reagowania (tzw. szpica). Z jego inicjatywy podjęto organizację szczytu Sojuszu Północnoatlantyckiego w 2016 roku w Warszawie.

33 Tamże.

34 Doktryna opierała się na rekomendacjach zawartych w Strategicznym Przeglądzie Bezpieczeństwa Narodowego, który został przeprowadzony w latach 2010-2012 z polecenia Bronisława Komorowskiego. Doktryna obejmowała cztery główne założenia: 1) przeniesienie strategicznych priorytetów RP z udziału w misjach ekspedycyjnych na zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa, w tym obrony, państwa; 2) własny potencjał obronny stanowi podstawowy filar oraz gwarancje naszego bezpieczeństwa; 3) polską specjalizacją w NATO i UE powinny być także, obok zdolności do obrony terytorium, zdolności „przeciwzaskoczeniowe”, konieczne zwłaszcza w sytuacjach trudno konsensusowych; 4) Polska powinna umacniać swoją podmiotowość strategiczną na arenie międzynarodowej, aktywnie uczestnicząc w funkcjonowaniu organizacji międzynarodowych i ich kształtowaniu stosownie do własnych interesów strategicznych. Doktryna Komorowskiego, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.bbn.gov.pl/download/1/15538/DoktrynaKomorowskiego-zalozenia.pdf> [20.08.2015].

Kandydat Prawa i Sprawiedliwości Andrzej Duda³⁵ nie posiadał tak znacznego doświadczenia politycznego jak jego rywal, zapewne z uwagi na młody wiek, jednak podczas kampanii prezydenckiej również w dużej mierze koncentrował się na kwestiach związanych z bezpieczeństwem. Hasłem swojej kampanii uczynił słowa: „Godne życie w bezpiecznej Polsce”, akcentując rangę tego obszaru dla sprawnego funkcjonowania państwa. Zwracał uwagę na fakt, że bezpieczeństwo to nie tylko silna armia i doświadczeni dowódcy, lecz także pielęgnowanie i poszanowanie historii. Główne elementy jego polityki bezpieczeństwa obejmowały postulaty zwiększenia obecności NATO w Polsce, kwestie obrony terytorialnej, odbiurokratyzowania armii i stworzenia silnej armii obronnej oraz podjęcia inwestycji w polski przemysł zbrojeniowy, który zapewni modernizację polskiej armii. Filar bezpieczeństwa naszego kraju, w jego przekonaniu, to: „polityka zagraniczna, to polska armia, to bezpieczeństwo energetyczne, to wreszcie codzienne bezpieczeństwo Polaków”³⁶.

W dalszej części artykułu przeanalizowano stanowiska dwóch kandydatów na prezydenta wobec najważniejszych kwestii z zakresu polityki bezpieczeństwa i obronności państwa.

2.1. Armia – modernizacja, finansowanie, obrona terytorialna

Jak już wspomniano, obaj kandydaci prezentowali zbliżone poglądy w kwestii bezpieczeństwa i obronności. Obydwaj byli zgodni co do konieczności dozbrojenia polskiej armii, zwiększenia liczebności armii zawodowej, sprzeciwiając się tym samym pomysłowi przywrócenia armii poborowej. Andrzej Duda wielokrotnie prezentował swoją wizję sił zbrojnych, zgodnie z którą miałyby one mieć charakter ar-

35 Andrzej Sebastian Duda urodził się 16 maja 1972 roku w Krakowie. Kandydat Prawa i Sprawiedliwości na prezydenta RP. Doktor prawa, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Po wyborach parlamentarnych w 2005 roku ekspert od spraw legislacyjnych Klubu Parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość. W latach 2006-2007 podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, a w latach 2008-2010 podsekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP. W wyniku wyborów parlamentarnych 2011 roku wybrany na posła na Sejm, od 2014 roku deputowany do Parlamentu Europejskiego. W 2015 roku kandydat na prezydenta RP z ramienia partii Prawo i Sprawiedliwość.

36 Konwencja wyborcza Andrzeja Dudy, 28.02.2015 [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=sFyaX2esMs> [20.08.2015].

mii defensywnej, gotowej do obrony własnego terytorium do czasu nadejścia posiłków sojuszniczych: „Polska potrzebuje bardzo dobrze wyposażonej armii obronnej, która będzie spełniała rolę odstraszającą. [...] Armia ma zapewnić obronę przez czas taki, aż otrzymamy obronę ze strony państw sojuszniczych”³⁷. Warunkiem stworzenia takiej armii jest daleko idąca modernizacja polskiego wojska, czyli jego sprofilowanie, a także powrót do tradycji obrony terytorialnej. Projekt stworzenia silnej, dobrze uzbrojonej armii można, zdaniem kandydata PiS, osiągnąć poprzez budowę potencjału militarnego, infrastruktury zbrojeniowej w oparciu o produkcję polską. Podczas jednej z debat Andrzej Duda powiedział: „to także element mojej idei – odbudowy gospodarczej kraju. Mieliśmy kiedyś dobrze funkcjonujący przemysł zbrojeniowy i on oczywiście istnieje, ale nie ma porównania między tym, co było dawniej, a co dziś pozostało”³⁸. Modernizacja armii powinna być zatem ściśle powiązana z odbudową polskiego przemysłu obronnego poprzez zlecenie produkcji urządzeń i wyposażenia wojskowego rodzimym zakładom, a przez to tworzenie nowych miejsc pracy. W trakcie debat przedwyborczych Andrzej Duda kilkakrotnie podkreślał, że wszelkie przetargi dotyczące zakupu uzbrojenia dla polskiej armii powinny być rozstrzygane z największą korzyścią dla Polski. Należy pamiętać o interesie polskich zakładów przemysłowych, tak aby „jak najwięcej zostało w Polsce – tu potrzebujemy miejsc pracy”³⁹. Kandydat PiS w kampanii dał się poznać jako krytyk decyzji MON dotyczącej przetargu śmigłowego: „W tym przetargu uczestniczyły dwie firmy produkujące helikoptery na terenie Polski – czyli zakład w Mielcu i Świdniku. Obie firmy wiązały z tym kontraktem ogromne nadzieje. Dla mnie to dziwna sytuacja z punktu widzenia interesów polskiej gospodarki. [...] Chodzi o to, by wdrażanie tych [zakupionych] technologii miało miejsce na naszym terenie. To również kwestia dochodu narodowego, miejsc pracy, ale przede wszystkim kwestia polskiego bezpieczeństwa. [...] Ogromne publiczne pieniądze na do-

37 Debata wyborcza, Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 17.05.2015, Telewizja TVP, Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Debata-duda-vs-komorowski/vod-6263919#r-5> [4.09.2015].

38 Tamże.

39 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

zbrojenie polskiej armii popłyną za granicę zamiast zasilić nasz system finansowy”⁴⁰. Zdaniem Andrzeja Dudy, ów przetarg powinien być przeprowadzony w sposób uwzględniający interesy działających już w Polsce zakładów lotniczych, produkujących śmigłowce oraz ich wyposażenie. Stąd jego ogromne wsparcie dla działań zakładów w Świdniku i Mielcu, protestujących przeciwko wyborowi, produkowanego za granicą, helikoptera H225 Caracal. Zwracał uwagę na wartości, jakie stanowią patriotyzm gospodarczy i potrzeba realizacji polskiego interesu narodowego, w szczególności w przypadku tak kosztownego i kluczowego dla armii przetargu. W kontekście modernizacji armii, kandydat PiS zwracał uwagę również na konieczność wykorzystania potencjału młodej kadry oficerskiej i podoficerskiej, której należy zapewnić odpowiednie warunki życia, bowiem „awanse młodych doświadczonych i dobrze przygotowanych żołnierzy nie mogą być blokowane przez biurokratów po sowieckich szkołach wojskowych”⁴¹.

Interesującym pomysłem Andrzeja Dudy był projekt stworzenia obrony terytorialnej na kształt amerykańskiej Gwardii Narodowej. Jej celem byłoby wykształcenie społeczeństwa tak, by każdy obywatel posiadał wiedzę, jak zachować się w sytuacji zagrożenia o charakterze wojennym, ale także w przypadku klęsk żywiołowych⁴². Sam pomysł stworzenia podmiotu na kształt armii obywatelskiej, składającej się z rozlokowanych po całym terytorium cywili, zdolnych w momencie zagrożenia stać się oddziałami militarnymi zapewniającymi bezpieczeństwo, budził zainteresowanie z uwagi na znikome koszty, dużą liczebność, znajomość terenu działania oraz przede wszystkim stanowienie rzeczywistego elementu odstrasżającego agresora przed napaścią.

Popierany przez PO Bronisław Komorowski prezentował z kolei bardziej kompleksowe podejście do bezpieczeństwa, przejawiające

40 A. Marciniak, Duda: „Bezpieczeństwo jest priorytetem”. Kontynuacja czy zmiana? [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.defence24.pl/229201,duda-bezpieczenstwo-jest-priorytetem-kontynuacja-czy-zmiana> [21.08.2015].

41 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

42 Przemówienie Andrzeja Dudy na spotkaniu zorganizowanym przez Instytut Wolności w Warszawie [online]. Dostęp w Internecie: <http://blog-n-roll.pl/pl/andrzej-duda-o-pi%C4%99ciu-priorytetach-polityki-zagranicznej-przeczytaj-ca%C5%82e-przem%C3%B3wienie-wpolitycepl#.Vel485ff5TU> [4.09.2015].

się w zintegrowanym traktowaniu z jednej strony spraw obronnych, z drugiej kwestii związanych z sektorem ochronnym (służby, straże), społecznym i gospodarczym. W odniesieniu do sektora obronnego Bronisław Komorowski podkreślał, że usankcjonowanie budżetu na wydatki obronne w wysokości nie mniejszej niż 2% PKB, w tym co najmniej 20% budżetu obronnego na modernizację armii, należy postrzegać w kategorii sporego sukcesu. Pozyskiwanie nowoczesnej techniki powinno być, jego zdaniem, podporządkowane poprawie zdolności, głównie w obszarze obrony powietrznej (w tym przeciwrakietowej) oraz mobilności wojsk (śmigłowce). Jako priorytety w najbliższych latach wskazał: drony, ochronę w cyberprzestrzeni oraz implementację systemów satelitarnych na potrzeby bezpieczeństwa⁴³. Uważał ponadto, że należy kontynuować wprowadzoną w 2014 roku reformę struktury dowodzenia Sił Zbrojnych RP. Zgodził się jednak ze swoim konkurentem, że zasadniczą rolę w dostarczaniu uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla armii powinien odgrywać polski przemysł obronny⁴⁴, co byłoby zgodne z jego ideą stworzenia rozwojowej szansy dla polskiego przemysłu obronnego i naukowo-technicznego⁴⁵, zawartą w „doktrynie Komorowskiego”. Z biegiem czasu zmodyfikował nieco swoje stanowisko w tej kwestii, wyraźnie zaznaczając, iż zakupy uzbrojenia powinny przede wszystkim uwzględniać potrzeby operacyjne armii, a dopiero w następnej kolejności oczekiwania polskich firm zbrojeniowych⁴⁶.

W działaniach na rzecz bezpieczeństwa akcentował silne wsparcie sektora ochronnego, szczególnie w zakresie jego finansowania i wyposażania. Prezydent-kandydat postulował także budowę polskiej tarczy antyrakietowej, bowiem – w jego przekonaniu – obok członkostwa w NATO i Unii Europejskiej oraz dzięki sile polskiej zmodernizowanej armii bezpieczeństwo zapewni nam właśnie polska tarcza anty-

43 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

44 Tamże.

45 M. Fryc, „Doktryna Komorowskiego” – próba scharakteryzowania. *Idea, zakres, priorytety, próba scharakteryzowania*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2014, nr 2 (30), s. 65-66.

46 Rozmowa dnia: Bronisław Komorowski, Polskie Radio. Dostęp w Internecie: <http://www.polskie-radio.pl/13/53/Artykul/142816/> [27.08.2015].

rakietowa⁴⁷. Andrzej Duda twierdził natomiast, że szansę na budowę takiej tarczy zmarnowano⁴⁸. W kwestii wzmocnienia obrony terytorialnej oraz zwiększenia potencjału straży granicznej Bronisław Komorowski wypowiadał się twierdząco, akcentując potrzebę szerzenia edukacji proobronnej, nie przedstawił jednak szczegółów realizacji tych postulatów.

2.2. Wspólna armia europejska

W odpowiedzi na pomysł przewodniczącego Komisji Europejskiej Jeana-Claude'a Junckera, dotyczący stworzenia wspólnej armii europejskiej, obaj kandydaci zgodnie uznali, że taki pomysł byłby możliwy do zaakceptowania tylko jako wzmocnienie siły NATO. Kandydat PiS zaakcentował, że to „NATO jest największym, najbardziej liczącym się gwarantem bezpieczeństwa, a armia europejska, nawet jeśli powstanie, powinna wzmocnić siłę Sojuszu i to w ścisłej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi”⁴⁹. Osobne dowództwo armii europejskiej byłoby rozbijaniem NATO i budowaniem „swoistej bariery między Europą i Stanami Zjednoczonymi”⁵⁰. Zastrzegł jednocześnie, że propozycja przewodniczącego Komisji Europejskiej, będąca aktualnie jedynie luźnym pomysłem, doczeka się zapewne w przyszłości dopracowania w Parlamencie Europejskim. Wówczas to europarlamentarzyści zdecydują, czy armia Europy byłaby wzmocnieniem istniejących struktur NATO, czy też próbą budowy struktur osobnych, niezależnych od Sojuszu. W tym drugim przypadku kandydat PiS byłby zdecydowanie przeciwko takiemu rozwiązaniu. Zwrócił ponadto uwagę na konieczność ustalenia szczegółów dotyczących nie tylko finansowania europejskich sił zbrojnych, ale także określenia procedur podejmowania decyzji ich użycia (dowodzenia). Kandydat Komorowski zgodził się

47 Debata wyborcza, Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 17.05.2015, Telewizja TVP, Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Debata-duda-vs-komorowski/vod-6263919#/r-5> [4.09.2015].

48 Tamże.

49 A. Marciniak, Duda: „Bezpieczeństwo jest priorytetem”. Kontynuacja czy zmiana? [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.defence24.pl/229201,duda-bezpieczenstwo-jest-priorytetem-kontynuacja-czy-zmiana> [4.09.2015].

50 Andrzej Duda popiera utworzenie europejskiej armii. Warunkiem działanie w ramach NATO [online]. Dostęp w Internecie: <http://televizjarepublika.pl/andrzej-duda-popiera-utworzenie-europejskiej-armii-warunkiem-dzialanie-w-ramach-nato,18100.html> [4.09.2015].

z oponentem i zaznaczył, że w przypadku powstania takiej armii należałoby zastanowić się nad zasadami jej funkcjonowania.

2.3. Stosunek wobec sytuacji na Ukrainie

Kandydaci prezentowali również podobne stanowisko wobec sytuacji na Ukrainie. Bronisław Komorowski uważał, że należy pomagać zaatakowanej przez Rosję Ukrainie przede wszystkim poprzez współpracę z NATO oraz rozwijanie jej potencjału obronnego. Jako urzędujący prezydent wykazał się daleko idącym zaangażowaniem w sprawy tego państwa i zażegnanie konfliktu z Rosją, stając się jednym z największych adwokatów Ukrainy w UE. Po aneksji Krymu przez Rosję, Bronisław Komorowski brał udział w międzynarodowych rozmowach związanych z nałożeniem sankcji na to państwo i sposobami wygaszenia sporu na Wschodzie. Jego zdaniem, w obliczu konfliktu na Ukrainie i wynikających z tego zagrożeń Polska powinna stać po stronie Zachodu⁵¹.

Kandydat PiS – Andrzej Duda – także popierał zaangażowanie Polski na Wschodzie poprzez dyplomatyczne wsparcie Ukrainy i pełnienie funkcji reprezentanta tego kraju na forum międzynarodowym. Na pytanie, jakie są poglądy przyszłego prezydenta na temat obecnej sytuacji na wschodzie Ukrainy, Andrzej Duda odpowiedział, że polski interes stanu wymaga Ukrainy w Unii Europejskiej i że niekorzystny dla Polski jest fakt prowadzenia tam działań wojennych⁵². Jego zdaniem, należy kontynuować aktywną politykę zagraniczną, a w sprawie konfliktu na Ukrainie wchodzić w inicjatywy razem z sojusznikami (NATO, UE)⁵³. Poddał krytyce fakt, że Polska nie znalazła się w gronie państw uczestniczących podczas negocjacji pokojowych prowadzonych przez Ukrainę, Rosję, Niemcy i Francję. W odpowiedzi na ideę Zbigniewa Bujaka, by na Ukrainę wysłać polskie wojska, ostatecznie stwierdził, że „Polska powinna działać tak, by nie musiała wysłać

51 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

52 A. Marciniak, Duda: „Bezpieczeństwo jest priorytetem”. Kontynuacja czy zmiana? [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.defence24.pl/229201,duda-bezpieczenstwo-jest-priorytetem-kontynuacja-czy-zmiana> [21.08.2015].

53 Tamże.

wojsk na Ukrainę”⁵⁴. Gdyby jednak taka konieczność wystąpiła, decyzje należy podejmować we współpracy z NATO: „kiedy mówimy o relacjach z Ukrainą, nie jest w naszym interesie, aby trwała tam wojna. Ale musimy działać poprzez NATO i UE. Chcę jednak podkreślić, że polityka międzynarodowa wymaga realizowania własnego interesu”⁵⁵.

Obaj kandydaci jawili się także jako zwolennicy wspierania proeuropejskich aspiracji Ukrainy. Bronisław Komorowski deklarował poparcie dla bezwizowego podróżowania Ukraińców do krajów UE. Andrzej Duda natomiast wyraził dezaprobatę wobec UE za początkowy brak solidarności wobec Ukrainy i bezsilność wobec Rosji.

Różnice w poglądach polityków na temat sytuacji na Ukrainie pojawiły się w kontekście udzielenia ewentualnej pomocy militarnej temu krajowi. Kandydat PiS zdecydowanie przeciwstawił się takiemu rozwiązaniu, Bronisław Komorowski dopuszczał natomiast militarne wsparcie Ukrainy, nie wykluczył także sprzedaży broni lub wysłania żołnierzy pod auspicjami NATO i UE⁵⁶.

2.4. Stosunek do Rosji

W kwestii stosunku do Rosji obaj kandydaci zgodzili się, że rosyjski imperializm zagraża Europie i należy wzmocnić sankcje wobec tego państwa. Kandydat PiS zaproponował prowadzenie ofensywnej polityki zagranicznej na arenie międzynarodowej bez wchodzenia w konflikt z Rosją. Zwracał uwagę, że sytuację na Wschodzie należy uspokoić ze względów związanych nie tylko z bezpieczeństwem, ale także z kwestiami gospodarczymi: „z uwagi na interesy polskich rolników, których płody rolne zostały wstrzymane, jeśli chodzi o dostawy do Rosji”⁵⁷. Polska będąc członkiem Unii Europejskiej oraz NATO, powinna prowa-

54 Spotkanie z wyborcami we Wrześni, 26.02.2015, Andrzej Duda [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=0ajMO92rOh8> [4.09.2015].

55 Debata wyborcza, Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 17.05.2015, Telewizja TVP, Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Debata-duda-vs-komorowski/vod-6263919/#r-5> [4.09.2015].

56 B. Komorowski, „Polscy politycy nie są bez winy ws. dozbrajania armii Rosji”: wywiad WP z Bronisławem Komorowskim [online]. Rozm. przepr. S. Cedzyński. Dostęp w Internecie: http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Polscy-politycy-nie-sa-bez-winy-ws-dozbrajania-armii-Rosji-Wywiad-WP-z-Bronislawem-Komorowskim,wid,17299755,wiadomosc.html?ticaid=115898&_tictsn=3 [3.09.2015].

57 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvClVjrEjGE> [4.09.2015].

dzić politykę wobec Rosji w ramach polityki europejskiej, działać tak, aby unijne relacje z tym państwem uwzględniały polski interes i zmierzały do bezpośredniego zagwarantowania bezpieczeństwa Polski.

Zdaniem Bronisława Komorowskiego, należy natomiast podjąć współpracę z Rosją i zachęcać ją do współpracy z całym zachodnim światem, jeśli ta „zmieni swoją praktykę polityczną”⁵⁸. Polska nie powinna sytuować się w pozycji wroga wobec państwa rosyjskiego, ale miałaby stać się rzecznikiem współpracy między światem zachodnim a Rosją. Prezydent podkreślał ponadto, że nie należy traktować Rosji jako źródła zagrożeń, ale jako kraj, który wkrótce zostanie zmuszony do zweryfikowania swojej polityki. Stwierdził, że obecnie Polska funkcjonuje w mniej bezpiecznym świecie i należy na to reagować: „zbroić się w granicach rozsądku, wzmacniać obecność Sojuszu na flance wschodniej i dbać o to, aby Ukraina się nie załamała, ale była elementem wolnego, zachodniego świata”⁵⁹. W kontekście współpracy ekonomicznej między Polską a Rosją przekonywał, że możliwa jest taka współpraca, dlatego też „należy utrzymywać to, co się da, pomimo złych zjawisk w polityce rosyjskiej. Nie może być mowy zatem o żadnej kapitulacji przed Rosją i leżenia przed nią plackiem”⁶⁰. Trzeba więc zdecydowanie stać na straży własnego bezpieczeństwa i budować mechanizmy współpracy ekonomicznej, kulturalnej i społecznej ze społeczeństwem rosyjskim.

2.5. Bazy NATO w Polsce i propozycje sojuszy z innymi państwami

W kontekście rozmieszczenia baz Sojuszu Północnoatlantyckiego w Polsce obaj kandydaci wyrazili poparcie dla tego projektu i wskazali na konieczność wzmocnienia obecności NATO na terenie Rzeczypospolitej. Walczący o reelekcję Bronisław Komorowski zapewniał, że Polska nie tylko posiada gwarancje bezpieczeństwa NATO, ale także przygotowane plany ewentualnościowe na wypadek zagrożenia nasze-

58 Tamże.

59 Trzech na jednego [wywiad z prezydentem Bronisławem Komorowskim], 5.05.2015, Telewizja Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Trzech-na-jednego-bronislaw-komorowski/vod-6254498> [12.06.2015].

60 Tamże.

go kraju⁶¹. Andrzej Duda oświadczył natomiast, że jeszcze przed szczytem NATO w Warszawie Polska powinna zdecydowanie domagać się gwarancji w postaci baz Sojuszu, które byłyby wzmocnieniem naszego kraju na wypadek zagrożenia⁶². Następnie stwierdził, że w „bazach Sojuszu Północnoatlantyckiego powinno być przechowywane uzbrojenie i sprzęt wojskowy, pozwalające – w razie konieczności – na błyskawiczne przerzucenie jedynie personelu wojskowego z armii USA lub innego państwa sojuszniczego”⁶³. Zdaniem polityka PiS, gwarancje bezpieczeństwa NATO powinny mieć realny charakter: „nie tylko «szpica» NATO, jakieś lotne oddziały, które tutaj się zjawia w ciągu kilku dni w momencie, kiedy będzie zagrożenie, nie. Ja uważam, że powinny powstać bazy NATO w Polsce, najlepiej wspólne, tak żeby byli w nich również polscy żołnierze”⁶⁴. Zmiany tego rodzaju wymagają jednak od rządzących wzmocnienia aktywności strony polskiej w obszarze polityki zagranicznej, wyjścia z inicjatywą i porzucenia bierności⁶⁵. Z tematyką zwiększenia obecności wojsk NATO w Polsce związana jest także inicjatywa, określana przez kandydata PiS, jako *Newport Plus*. Na terenie Europy Środkowo-Wschodniej (ze szczególnym uwzględnieniem Polski) miałyby zostać zwiększona obecność Sojuszu poprzez tworzenie stałych baz i infrastruktury. Celem takiego rozwiązania byłoby wzmocnienie zdolności obronnych naszego obszaru, w szczególności mając na uwadze odradzający się rosyjski imperiaлизм. Odpowiednie kroki ku przekonaniu do tego państw-sojuszników należałoby podjąć jak najszybciej, tak by podpisanie odpowiednich dokumentów możliwe było podczas spotkania NATO w Warszawie w 2016 roku. Pakiet takich propozycji nie tylko miałby obejmować

61 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

62 Debata wyborcza, Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 17.05.2015, Telewizja TVP, Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipia.tv/Debata-duda-vs-komorowski/vod-6263919#/r-5>; Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

63 A. Marciniak, Duda: „Bezpieczeństwo jest priorytetem”. Kontynuacja czy zmiana? [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.defence24.pl/229201,duda-bezpieczenstwo-jest-priorytetem-kontynuacja-czy-zmiana> [21.08.2015].

64 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

65 Debata wyborcza dziesięciu kandydatów, 5.05.2015, Telewizja TVP [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.tvp.info/19936882/debata-kandydatow-na-prezydenta-w-tvp1-relacja> [27.08.2015].

utworzenie sił szybkiego reagowania, czyli być powtórzeniem ustaleń z Newport, ale też powinien zawierać szereg twardych, konkretnych zobowiązań dotyczących rozbudowy istniejącej i powstania nowej, twardej infrastruktury Sojuszu w naszym kraju. Jest to zadanie zarówno dla prezydenta, jak i dla nowej ekipy rządowej: „sukcesem będzie uzyskanie ze strony państw sojuszniczych konkretnych gwarancji dla Polski, za którymi pójdą konkretne działania”⁶⁶.

Andrzej Duda stwierdził również, że Polska powinna stać się wschodnią flanką NATO (dotychczasowa flanką powinna być przesunięta z terenów Niemiec na obszar Europy Środkowo-Wschodniej)⁶⁷, co znacznie wzmocniłoby państwa bałtyckie. Kandydat PiS postulował ponadto odnowienie Grupy Wyszehradzkiej (Słowacja–Czechy–Węgry–Polska) oraz zacieśnienie współpracy państw Międzymorza (współpraca bałtycko-skandynawska) przez wzgląd na budowanie wspólnoty państw i wychodzenie z ich inicjatywami, również z uwagi na interesy gospodarcze⁶⁸.

W opinii Bronisława Komorowskiego, należy zacieśniać współpracę w ramach Trójkąta Weimarskiego (Niemcy–Francja–Polska), Grupy Wyszehradzkiej oraz dbać o zachowanie dobrosąsiedzkich relacji z Niemcami, Ukrainą, Czechami i ze Słowacją⁶⁹. Podkreślał też konieczność działań na rzecz wzmocnienia skuteczności NATO, w tym obecności wojsk sojuszniczych na wschodniej flance, oraz wzmocnienie roli Unii Europejskiej w Polsce w dziedzinie bezpieczeństwa, zwłaszcza poprzez przyjęcie nowej Strategii Bezpieczeństwa Europejskiego⁷⁰.

66 Przemówienie Andrzeja Dudy na spotkaniu zorganizowanym przez Instytut Wolności w Warszawie [online]. Dostęp w Internecie: <http://blog-n-roll.pl/pl/andrzej-duda-o-pi%C4%99ciu-priorytetach-polityki-zagranicznej-przeczytaj-ca%C5%82e-przem%C3%B3wienie-wpolitycepl#.Vel485fF5TU> [4.09.2015].

67 Debata wyborcza, Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 17.05.2015, Telewizja TVP, Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Debata-duda-vs-komorowski/vod-6263919#r-5> [4.09.2015].

68 Tamże.

69 Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].

70 Tamże.

Podsumowanie

W kampanii prezydenckiej 2015 roku kwestie bezpieczeństwa i obronności uznane zostały przez kandydatów za bardzo istotne i były szeroko komentowane w dyskursie wyborczym. Niektóre deklaracje miały charakter ogólny, inne bardziej szczegółowy, niemniej jednak wizje polityków okazały się zaskakująco zgodne, co spowodowało, że kwestie bezpieczeństwa nie stanowiły zasadniczej osi podziału między nimi. Niestabilna sytuacja międzynarodowa, spowodowana zwłaszcza konfliktem na Wschodzie, wywoływała niepokój i lęk w społeczeństwie, rodząc oczekiwania zdecydowanych, ale przemyślanych i wyważonych decyzji w zakresie bezpieczeństwa. Tu najpewniej należy upatrywać przyczyn podobieństwa poglądów obydwu kandydatów, którzy podczas kampanii wystrzegali się prowokacyjnych i radykalnych deklaracji oraz gwałtownych działań. Mając na uwadze rację stanu i oczekiwania społeczne, głosili konieczność podjęcia zasadniczych działań politycznych w celu zapewnienia bezpieczeństwa, ale bez jednoczesnego angażowania Polski w otwarty konflikt zbrojny. Dlatego też obaj kandydaci dostrzegając zagrożenie ze strony Rosji, postulowali wzmoczenie sankcji wobec tego państwa, obawiając się dotkliwych konsekwencji gospodarczych i energetycznych dla Polski. Głosili jednocześnie otwarcie na współpracę z Rosją, głównie w obszarach: ekonomicznym, kulturalnym i społecznym, bez kompleksów i uniżoności wobec tego państwa (B. Komorowski) oraz prowadzenie ofensywnej polityki zagranicznej, ale bez prowokowania Rosji (A. Duda). Obaj kandydaci widzieli także potrzebę dozbrajania armii zawodowej, jej modernizowania i liczebnego powiększania oraz konieczność szukania sojuszników wśród organizacji międzynarodowych i innych państw europejskich, w tym koordynacji działań w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej.

Różnic w poglądach na temat bezpieczeństwa było stosunkowo niewiele, aczkolwiek były to różnice znaczące. Dotyczyły np. modernizacji armii, którą kandydat PiS opierał głównie na przemyśle krajowym, co miaoby prowadzić do odbudowy rodzimego przemysłu zbrojeniowego. Prezydent Bronisław Komorowski nie wykluczał natomiast zakupów w zagranicznych przedsiębiorstwach, jeśli w przekonaniu specjalistów byłyby to urządzenia technologicznie lepsze, nowocześniejsze. W jego przekonaniu modernizacja technologiczna miałaby koncentrować się na obszarze ochrony powietrznej oraz mo-

bilności wojsk. W kategorii różnic należałoby także uwzględnić różne poglądy polityków w kwestii udzielenia Ukrainie ewentualnej pomocy militarnej. Kandydat popierany przez PO dopuszczał militarne wsparcie tego państwa, nie wykluczał też sprzedaży broni lub wysłanie żołnierzy polskich pod auspicjami Sojuszu i Unii Europejskiej. Andrzej Duda generalnie sprzeciwiał się ewentualnemu wsparciu militarnemu Ukrainy, ale dopuszczał wysłanie wojsk w te rejony tylko we współpracy z NATO.

Przekaz Andrzeja Dudy w kontekście bezpieczeństwa przedstawia się w sposób dość klarowny – wzmocnienie polskiego potencjału obronnego. Jego pomysły wydają się niezbyt kosztowne i przynoszące korzyści, ale czy możliwe do zrealizowania? Stworzenie obrony terytorialnej byłoby możliwe do zorganizowania po przełamaniu niechęci polskich wojskowych do wprowadzenia zmian oraz przekonaniu Polaków do wspólnego działania. Należy jednak mieć świadomość, iż obrona terytorialna w amerykańskiej wersji, na którą powołuje się pretendent PiS, stanowi część sił zbrojnych USA i podlega bezpośrednio prezydentowi. Składa się zarówno z wojsk lądowych, jak i powietrznych, a co ważne, do jej zadań nie należy wyłącznie obrona przed zewnętrznym zagrożeniem czy reagowanie na klęski żywiołowe, ale i udział w misjach zagranicznych. Andrzej Duda powołując się na przykład amerykański, miał zapewne na myśli jedynie samą ideę powołania powszechnej i niskobudżetowej samoobrony, a nie stworzenie wyszkolonego i uzbrojonego wojska. Kwestia wspierania polskiej gospodarki przy organizacji zamówień publicznych wydaje się natomiast dość trudna do realizacji z uwagi na nieduże rozmiary polskiego przemysłu zbrojeniowego, które nie będą w stanie w wystarczającym stopniu zaspokajać wszystkich potrzeb armii. Dlatego też import sprzętu z zagranicy będzie koniecznością, a jak wiadomo, na decyzję o takim zakupie wpływają obok czynników merytorycznych także uwarunkowania polityczne. Idea *Newport Plus* wydaje się ciekawym pomysłem, gdyby udało się doprowadzić do powstania polsko-amerykańskich stałych baz na terytorium kraju, byłby to niewątpliwie jeden z ważniejszych sukcesów w obszarze bezpieczeństwa. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę, że trudno będzie uzyskać aprobatę innych państw Sojuszu. Należy również wziąć pod uwagę reakcję Rosji wobec tego projektu. Wcześniejsze tego typu próby były blokowane na mocy porozumienia NATO–Rosja z 1997 roku, którego jeden z punktów brzmiał:

„W obecnym i przewidywalnym przyszłym środowisku bezpieczeństwa” Sojusz będzie wykonywał swoje zadania „poprzez zapewnianie interoperacyjności, integracji i zdolności wzmacniania, raczej niż przez dodatkowe stałe stacjonowanie większych sił bojowych”⁷¹. Oznacza to, że na podstawie umowy między Federacją Rosyjską a starszymi państwami NATO na terenie Polski nie mogą być ulokowane stałe bazy Sojuszu. Wspomniany dokument, w opinii specjalistów z zakresu prawa międzynarodowego, nie ma jednak charakteru pełnoprawnej umowy międzynarodowej (nie został zarejestrowany w Sekretariacie ONZ), co działa na korzyść strony polskiej, zatem pomysł ten nie jest całkowicie pozbawiony szansy na realizację.

Sprawy bezpieczeństwa zajmowały również bardzo ważne miejsce w kampanii prezydenckiej Bronisława Komorowskiego. Zapowiadał on kontynuację swoich działań z pierwszej kadencji, chcąc pozostać prezydentem stabilizacji i odpowiedzialności, ale także doświadczenia przydatnego w trudnych czasach. Wydaje się, że program Bronisława Komorowskiego w zakresie bezpieczeństwa i obronności obejmował szersze spektrum kwestii do zrealizowania, a jego propozycje były bardziej konkretne i sprecyzowane niż kontrkandydata. Niewątpliwym sukcesem Bronisława Komorowskiego było zainicjowanie przeniesienia priorytetów z misji zagranicznych (polityki ekspedycyjnej) na zadania dotyczące bezpośredniego bezpieczeństwa, w tym obrony własnego terytorium. Zamiar kontynuacji tego projektu zapowiadał w najbliższej przyszłości. Niektóre jego plany budzą jednak pewne kontrowersje, m.in. sprawa zmian w systemie dowodzenia. Projekt ten, na którego stworzenie poświęcono kilka lat pracy, może okazać się bezużyteczny, bowiem zmiany te zgłoszono do Trybunału Konstytucyjnego jako niezgodne z Konstytucją. Ponadto ów nowy system dowodzenia nie został jeszcze właściwie przetestowany i w opinii specjalistów wymaga wielu poprawek. Wizerunek Bronisława Komorowskiego, kreowanego na orędownika i przyjaciela SZ, wydaje się jednak niespójny. Wynika to z obserwacji jego dotychczasowych działań dotyczących m.in. podpisania kontrowersyjnej dla żołnierzy ustawy o no-

71 Akt założycielski o wzajemnych stosunkach, współpracy i bezpieczeństwie między NATO a Federacją Rosyjską (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security Between NATO and the Russian Federation, signed in Paris, France), 27.05.1997 [online]. Dostęp w Internecie: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm [14.10.2015].

wych regulacjach emerytalnych z 2012 roku, dopuszczenia do sporych cięć budżetu wojska w latach 2011-2013 czy likwidacji wielu jednostek wojskowych, a nawet całych garnizonów (np. na ścianie wschodniej, czyli tam, gdzie się je znowu wzmacnia).

Kontynuacja reformy dowodzenia armią, jak również programu jej modernizacji i finansowania budzi również kontrowersje w związku z przekonaniem szeregu ekspertów wskazujących, że są to zbyt małe podwyżki w stosunku do skali zagrożeń ze strony Rosji i potrzeb wojska. Zwracają oni uwagę, iż wojsko polskie nie jest przygotowane do prowadzenia, nawet przez kilka tygodni, działań wojennych z dużą intensywnością, a zaproponowane przez Bronisława Komorowskiego podwyżki wydatków obronnych okazują się zbyt niskie, aby zrównoważyły ok. 5 mld zł cięć wydatków obronnych, jakie zostały dokonane za jego zgodą w latach 2011-2013. Pod adresem prezydenta pojawiły się także zarzuty, że żaden istotny kontrakt za jego prezydentury nie został rozstrzygnięty, a dopiero na kilka tygodni przed zakończeniem mandatu zapowiadano finalizację pierwszych przetargów na dostawy sprzętu dla wojska. Należy sobie również zadać pytanie, czy Bronisław Komorowski nie wyszedł ze zbyt optymistycznego założenia, że Polska jest absolutnie bezpieczna tylko i wyłącznie z uwagi na członkostwo w NATO i UE. Czy sam ten fakt wystarczy, aby zapewnić bezpieczeństwo bez jednoczesnego podejmowania jakiegokolwiek zdecydowanej akcji na płaszczyźnie międzynarodowej, która wpłynęłaby na wzmocnienie bezpieczeństwa? Postulaty zacieśnienia współpracy w ramach Trójkąta Weimarskiego są zapewne uzasadnione, ale wydaje się, że organizacja ta praktycznie przestała funkcjonować, a przynajmniej Polska została z niej wykluczona w związku z rozwiązywaniem konfliktu na Ukrainie – stosunkowo niedaleko naszej wschodniej granicy.

Obaj kandydaci starając się przekazać swoją wizję polityki bezpieczeństwa obywatelom, chcieli pozyskać przychyłność wyborców i skłonić ich do oddania głosu właśnie na nich. Niezależnie od tego, który z kandydatów pełni funkcję głowy państwa z woli narodu, na mocy prawa ma szereg ważnych kompetencji, za pomocą których realizuje swoją wizję polityki bezpieczeństwa w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. O jej kierunku i ostatecznym kształcie w dużej mierze zadecydują jednak działania podejmowane przez nowo powstały, w wyniku jesiennych wyborów, rząd oraz rozwój sytuacji na arenie międzynarodowej. W zależności bowiem od kierunku wydarzeń na

wschodzie Ukrainy, działań ze strony Rosji oraz wydarzeń w różnych częściach świata, nowy prezydent będzie zmuszony dostosować swoją koncepcję polityki bezpieczeństwa do zaistniałych warunków. Być może pojawią się nowe okoliczności, nowe zagrożenia i nowe możliwości, którym trzeba będzie stawić czoła.

Bibliografia

- „Polscy politycy nie są bez winy ws. dozbrajania armii Rosji”: wywiad WP z Bronisławem Komorowskim [online]. Rozm. przepr. S. Cedzyński. Dostęp w Internecie: http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Polscy-politycy-nie-sa-bez-winy-ws-dozbrajania-armii-Rosji-Wywiad-WP-z-Bronislawem-Komorowskim,wid,17299755,wiadomosc.html?ticaid=115898&_tic_rsn=3 [3.09.2015].
- Akt założycielski o wzajemnych stosunkach, współpracy i bezpieczeństwie między NATO a Federacją Rosyjską (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security Between NATO and the Russian Federation, signed in Paris, France), 27.05.1997 [online]. Dostęp w Internecie: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm [14.10.2015].
- Andrzej Duda popiera utworzenie europejskiej armii. Warunkiem działanie w ramach NATO [online]. Dostęp w Internecie: <http://telewizjarepublika.pl/andrzej-duda-popiera-utworzenie-europejskiej-armii-warunkiem-dzialanie-w-ramach-nato,18100.html> [4.09.2015].
- Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008.
- Buzan B., Waever O., de Wilde J., *Security. A New Framework for Analysis*, London 1998.
- Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012.
- Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, red. K. Żukrowska, M. Grącik, Warszawa 2006.
- Czas decyzji [debata wyborcza], Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 21.05.2015, Telewizja TVN [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=LvCIVjrEjGE> [4.09.2015].
- Debata wyborcza dziesięciu kandydatów, 5.05.2015, Telewizja TVP [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.tvp.info/19936882/debata-kandydatow-na-prezydenta-w-tvp1-relacja> [27.08.2015].
- Debata wyborcza, Andrzej Duda – Bronisław Komorowski, 17.05.2015, Telewizja TVP, Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Debata-duda-vs-komorowski/vod-6263919#/r-5> [4.09.2015].

- Doktryna Komorowskiego, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.bbn.gov.pl/download/1/15538/DoktrynaKomorowskiego-zalozenia.pdf> [20.08.2015].
- Fryc M., „*Doktryna Komorowskiego*” – próba scharakteryzowania. *Idea, zakres, priorytety, próba scharakteryzowania*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2014, nr 2 (30), s. 41-72.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja wyborcza Andrzeja Dudy, 28.02.2015 [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=sFyjaXzesMs> [20.08.2015].
- Konwencja wyborcza Bronisława Komorowskiego, 7.03.2015. Dostęp w Internecie: <http://www.tvn24.pl/wybory-prezydenckie-kandydaci-walczaco-poparcie,521930,s.html> [20.08.2015].
- Kowalczyk K., O sytuacji na Ukrainie i polskiej pomocy dla wschodniego sąsiada. Komunikat z badań CBOS, Warszawa, luty 2015 [online]. Dostęp w Internecie: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_022_15.PDF [24.08.2015].
- Marciniak A., Duda: „Bezpieczeństwo jest priorytetem”. Kontynuacja czy zmiana? [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.defence24.pl/229201,duda-bezpieczenstwo-jest-priorytetem-kontynuacja-czy-zmiana> [4.09.2015].
- Nowakowski Z., *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku*, Warszawa 2009.
- Polska polityka bezpieczeństwa 1989-2000*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2001.
- Przemówienie Andrzeja Dudy na spotkaniu zorganizowanym przez Instytut Wolności w Warszawie [online]. Dostęp w Internecie: <http://blog-n-roll.pl/pl/andrzej-duda-o-pi%C4%99ciu-priorytetach-polityki-zagranicznej-przeczytaj-ca%C5%82e-przem%C3%B3wienie-wpolitycepl#.Vel485ff-5TU> [4.09.2015].
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. A. Pawłowski i in., Warszawa 2002.
- Spotkanie z wyborcami we Wrześni, 26.02.2015, Andrzej Duda [online]. Dostęp w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=oajMO92rOh8> [4.09.2015].
- Surmański M., *Bezpieczeństwo i obronność państwa w świetle kompetencji prezydenta RP i Rady Ministrów*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2013, nr 1 (25), s. 125-139.
- Śmierć Niemcowa nie wpłynie na stosunek Rosjan do Putina: wywiad z Włodzimierzem Cimoszewiczem [online]. Rozmowę przeprowadziła D. Kowalska, „Polska Times” [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.polskatimes.pl/artukul/3776003,wlodzimierz-cimoszewicz-smierc-niemcowa-nie-wplynie-na-stosunek-rosjan-do-putina,id,t.html> [3.09.2015].
- Trzech na jednego [wywiad z prezydentem Bronisławem Komorowskim], 5.05.2015, Telewizja Polsat [online]. Dostęp w Internecie: <http://www.ipla.tv/Trzech-na-jednego-bronislav-komorowski/vod-6254498> [12.06.2015].

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990 r. Nr 30, poz. 179 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (Dz.U. 1998 r. Nr 162, poz. 1117 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. 2002 r. Nr 113, poz. 985 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2012 r. Nr 461 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 156, poz. 1301 z późn. zm.).

Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2007.